

## Giriş

İnsan Hüquqlarının Qorunması Təcrübələrinə dair Ölkə hesabatı- [2005](#)  
Demokratiya, İnsan Hüquqları və Əmək Bürosu tərəfindən hazırlanmışdır

Mart 8, 2006

Bütün kişilər və qadınlar ləyaqət və azadlıq içində yaşamaq istəyir və onlar buna layıqdır. Prezident Buş demişdir: "Azadlığın tərəqqisi bizim yaşadığımız dövrün böyük tarixçəsidir." Demokratiyanın və insan hüquqlarının qorunmasının inkişafı dünyavi əhəmiyyət daşıyan bir hadisədir və hazırda demokratiyanın üstünlükləri global şəkildə müzakirə olunur və onun ümumbəşər dəyərləri demokratik hökumətlər tərəfindən müdafiə olunur.

Demokratik idarəetməyə dair artan ehtiyac bir daha ona sirayət edir ki, nümayəndəli və məsuliyyətli hökumət institutlarına, qanunun aliliyi çərçivəsində hüquqların bərabərliyinə, sağlam vətəndaş cəmiyyətinə, siyasi plüralizmə və müstəqil mediaya malik olan demokratiya insan hüquqlarının qorunmasının ən yaxşı zəminidir.

Birləşmiş Ştatlar və digər azad dövlətlərin vəzifəsi insan hüquqlarını müdafiə etmək və demokratiyanın iltifatını yaymaqdır. Biz, insan hüquqlarına uzun müddət hörmət edilməsini təmin etmək üçün ölkələrə demokratik institutları inkişaf etdirməkdə kömək etməliyik. Biz, demokratiyanın zəif inkişaf etdiyi ölkələrə vətəndaşlara daha yaxşı həyat şəraiti yaratmaqda kömək etməliyik. Biz, insan hüquqlarının qorunmasına dair beynəlxalq öhdəlikləri üzərinə götürmüş, lakin onları yerinə yetirməkdən yayınan ölkələri məsuliyyətə çağırmalıyıq. Biz, hər zaman dünyada azadlıq arzuları ilə, lakin həyəcan içində yaşayan cəsarətli qadınlarla və kişilərlə həmrəyliyimizi göstərməliyik.

İnsan hüquqlarını və demokratik prinsipləri müdafiə etməklə və inkişaf etdirməklə, biz ölkəmizin ən əziz dəyərlərinə sadıq qalırıq və uzunmüddətli sülhün bünövrəsini qoyuruq. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnsan Hüquqlarına dair Ümumi Bəyantınının müddəalarını yerinə yetirmək və bütün dünya üzrə demokratiyanı bərqərar etmək hələ bir neçə nəslin dəyişməsinə tələb edəcək, lakin bu işlər artıq dərəcədə vacibdir və gecikdirilə bilməz.

Bu fikirlərlə, Dövlət Departamentinin *2005-ci il üzrə İnsan Hüquqlarına dair Ölkə Hesabatını* Birləşmiş Ştatların Konqresinə təqdim edirəm.

Kondoliza Rays  
Dövlət Katibi

## Giriş

İnsan Hüquqlarının Qorunması Təcrübələrinə dair Ölkə hesabatı- [2005](#)  
Demokratiya, İnsan Hüquqları və Əmək Bürosu tərəfindən hazırlanmışdır

8 mart, 2006

Bu hesabatlar 196 ölkənin insan hüquqlarının qorunmasına dair üzərilərinə götürdükleri beynəlxalq öhdəliklərin təcrübədə həyata keçirilməsini təsvir edir. BMT-nin İnsan Hüquqları üzrə Ümumdünya Deklarasiyasında əks etdirilən bu başlıca hüquqlar mədəniyyətindən, irqindən, dinindən asılı olmayaraq bütün insanlar tərəfindən qəbul edilmiş və Prezident Buşun "insan ləyaqətinin müzakirə edilməz tələbləri" adlandırdığı məhfumu təşkil edir.

Dövlət Departamenti Konqresin mandatına əsasən özünün ölkələrdə insan hüquqlarının qorunması ilə bağlı təcrübəyə dair birinci hesabatını 1977-ci ildə hazırlamışdır. Həmin ildən etibarən, hesabatların hazırlanması Birləşmiş Ştatların dünya üzrə insan hüquqlarına hörmət edilməsinin təşviqatı istiqamətində başlıca tərkib hissəsinə çevrildi. Artıq üç onillikdir ki, hesabatlar pozuntulara son qoymaq, bütün insanların hüquqlarının qorunması sahəsində ölkələrin imkanlarını gücləndirmək istəyən şəxslər, təşkilatlar və hökumətlər arasında bünövrə kimi xidmət edir.

İnsan hüquqlarının üstünlüyünü dünya üzrə inkişaf etdirmək digər ölkələrin vətəndaşlarına yad dəyərləri təlqin etmək yaxud onların daxili işlərinə qarşımaq cəhdi deyil. Ümumi Bəyanata əsasən "hər bir kəsin və cəmiyyətin hər bir orqanının.... həmin hüquq və azadlıqlara hörmət olunmasına yardım etməsi və milli və beynəlxalq səviyyədə tərəqqipərvər tədbirlər yolu ilə onların ümumilikdə və səmərəli şəkildə tanınması və həyata keçirilməsi..."

Prezident Buş, ABŞ qarşısında dünya üzrə digər demokratik ölkələrlə, xoşməramlı bütün qadın və kişilərlə birgə əməkdaşlıq etmək öhdəliyi qoymuşdur. Bütün bunlar tarixi və uzunmüddətli bir məqsədə çatmaq üçündür: "dünyada istibdad üsul idarəsinə (tiraniya) son qoymaq".

Əminliklə demək olar ki, insan hüquqlarının pozulması və məhkəmə səhvləri demokratik ölkələrdə baş verə bilər və bu hallar baş verir. Heç bir hökumət sistemi nöqsansız deyil. Demokratik ölkələrdə insan hüquqlarının qorunması ilə bağlı vəziyyət dünya üzrə bir birindən geniş sürətdə fərqlənir və hesabatlar bu faktları əks etdirir. Xüsusilə, dayaz köklərə və kasad mənbələrə malik demokratik sistemlər insan hüquqları üzrə öhdəliklər daxil olmaqla öz vətəndaşları qarşısında üzərilərinə götürdükleri qanunun qorunmasına dair öhdəliklərdən çox uzaq düşə bilərlər. Demokratik keçidlər izdihamlı və təhrifedici ola bilər. Çiçəklənən korrupsiya demokratik inkişafı geri ata, məhkəmə proseslərini təhrif edə və ictimai inamı dağıda bilər. Bütün bunlara baxmayaraq, ümumilikdə, demokratik sistemli ölkələr qeyri-demokratik ölkələrlə nisbətdə insan hüquqlarının qorunmasını daha geniş təmin edə bilər.

Birləşmiş Ştatların özlərinin azadlıq və ədalətə sarı getdiyi yol uzun və çətin olmuşdur və hələ də davam etməkdədir. Zaman ötdükcə, hökumətimizin müstəqil hakimiyyət qolları, dünyaya nümayiş etdirdiyimiz açıqlıq və ən vacibi yeniliklərə doğru can atan Amerika vətənpərvərlərinin vətəndaş cəsarəti, bizə, beynəlxalq ictimaiyyət qarşısında götürdüyümüz insan hüquqlarına dair öhdəliklərə və başlıca ideallarımıza sadıq qalmağa kömək edir.

Ölkə üzrə hesabatlar faktlara əsaslanan məlumatı əks etdirir ki, onun əsasında insan hüquqlarının qorunması sahəsində əldə edilmiş irəliləyişləri və mövcud olan problemləri qiymətləndirmək olur. Hesabatlar 2005-ci ildə insan hüquqlarının qorunması sahəsində bir ölkənin digər ölkəyə qarşı təcrübəsi barədə yox, hər bir ölkənin öz daxili təcrübəsinə dair məlumat verir. Hər bir hesabat ölkənin özü barədə məlumat versə də, ümumiləşdirilmiş müşahidələr etmək mümkündür. Aşağıda, müəyyən bir ölkəyə məxsus misallarla dəstəklənən, altı geniş müşahidə verilir. Misallar nümunəvidir və şərhedicidir, lakin müfəssəl deyil.

### **Birinci olaraq, hakimiyyətin məsuliyyətsiz liderlərin əllərində cəmləşdiyi ölkələr insan hüquqlarının dünya üzrə ən müntəzəm pozucularıdır.**

Həmin ölkələrin sırası, vətəndaşları başlıca hüquqlardan məhrüm edən bağlı və totalitar sistemlərdən tutmuş başlıca hüquqların icra edilməsini qəti şəkildə qadağan edən avtoritar sistemlərə qədər uzanır.

2005-ci ildə Koreya Xalq Demokratik Respublikası (Şimali Koreya) dünyanın ən təcrid edilmiş ölkələrindən biri olaraq qalırdı. Cəzaların verilməsinin müntəzəmliyi ilə seçilən repressiv rejim vətəndaşların həyatının, demək olar ki, bütün sahələrini nəzarət altına almış və insanların din, söz, mətbuat, toplaşmaq azadlıqlarının və işçilərin hüquqlarının təmin olunmasından imtina etmişdir. 2005-ci ilin dekabr ayında, rejim təcrid olunmağa sarı daha da irəliləyərək beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının (QHT) ölkədə təmsil olunmasının nəzərəcarpacaq dərəcədə azaldılmasına çağırırdı.

Birmada, xuntanın hökmranlıq etdiyi bu ölkədə, demokratik islahatların keçirilməsi və insan hüquqlarına hörmət edilməsi barədə vədlər, repressiyalar və qəddarlıqların həyata keçirilməsi üçün pərdə rolunu oynamaqda davam etdi. Məcburi əmək, insan alveri, uşaqlardan əsgər kimi istifadə olunması, dini ayrışkıllıq ciddi narahatlıqlar doğuran amillər kimi qalırlar. Hərbçilər, işgəncələr, edamlar, zorlamalar, etnik azlıqlara məxsus olan insanların zorla köçürülməsi kimi qanun pozuntularını müntəzəm olaraq həyata keçirməkdə davam etmişdir. Rejim, heç bir ittiham irəli sürülmədən ev dustağına çevrilmiş, Nobel mükafatı laureatı Aunq San Suu Kuy daxil olmaqla, siyasi fəalçıların həbs edilməsi, hədə-qorxuların gəlinməsi, izlənməsi üsullarından istifadə etməklə "dəmir yumruq" nəzarətini saxlamışdır.

2005-ci ildə İran hökumətinin insan hüquqları və demokratiya üzrə zəif göstəriciləri daha da pisləşmişdir. İyun ayında keçirilən prezident seçkiləri zamanı, bütün qadın namizədlər daxil olmaqla, mindən çox qeydiyyatdan keçirilmiş namizəd, ölkənin \Müdafie \Şurasının qərarına əsasən seçki müsabiqəsindən kənarlaşdırılmışdır. Sərt mövqe tərəfdarı olan yeni seçilmiş Prezident Xolokost soyqırımının baş verməsini danmış və İsrailin yer üzündən silinməsinə çağırılmışdır. Hakimiyyətdə olan ruhanilər və Prezident yüzlərlə siyasi məhbusun saxlanılma

şəraitini pisləşdirmiş, mətbuat, siyasi və sosial azadlıqları daha da məhdudlaşdırmaqda davam etmişdir. Kütləvi edamlar, dini azadlığın sərt şəkildə pozulması, etnik və dini mənsubiyyət zəminində ayrışkıllıq, insanların itkin düşməsi, işgəncələrin və ləyaqəti alçaldan digər rəftarın istifadə olunması kimi ciddi pozuntular davam etmişdir.

Zimbabvedə, hökumət insan ləyaqətinə və başlıca azadlıqlara davamlı təzyiqini dayandırmamış və vətəndaş cəmiyyəti və insan hüquqları üzrə fəaliyyət göstərən QHT-lərin imkanlarını məhdud və sərt çərçivəyə salmışdır. Hökumət həm də mart ayında keçirilmiş parlament seçkilərini öz xeyrinə təhrif etmişdir. Müxalifət üzvləri, zorlama və işgəncələr daxil olmaqla, qəddar rəftara məruz qalmışdır. Konstitusiyada edilmiş yeni dəyişikliklər hökumətə ölkəni tərk etməyə məhdudiyət qoymaq imkanını yaratdı. Eyni zamanda bu dəyişikliklər torpaqların əldə edilməsi proqramı çərçivəsində bölüşdürülmüş sahələrin hamısının hökumətin adına keçirilməsinə imkan yaratmış və məhkəmədə torpaq iddiası ilə çıxış etmək hüququnu ləğv etmişdir. Hökumətin təşəbbüsü ilə keçirilən “Qayda-Qanunun Bərpası Əməliyyatı” nəticəsində ehtimallara əsasən qanunsuz olan tikililər və biznes fəaliyyətləri dağıdılmış və dayandırılmış, 700 mindən çox insanın təsərrüfatı yerlə-yeksan edilmiş və onlar köçkün düşmüşlər. Bu, ölkənin zəif olan iqtisadiyyatını daha da bərbad vəziyyətə salmışdır.

Kubada rejim kommunist partiyası və dövlət tərəfindən idarə olunan təşkilatlar vasitəsilə insanların həyatının bütün sahələrinə nəzarət etməkdə davam etmişdir. Rejim, milli referendumu təklif edən Varela Layihəsi kimi demokratik islahatlara çağırışların qarşısına sipər çəkmişdir. Hakimiyyət orqanları Varela fəalçılarını tutub saxlamış, həbs etmiş, onları cərimələmiş və hədə qorxu gəlmişdir. Hökumət ən aşağısı 333 siyasi məhbusu həbsxanada saxlayır.

Çində insan hüquqlarının qorunması üzrə göstəricilər zəif olaraq qalmış və hökumət ciddi qanun pozuntularına yol verməkdə davam etmişdir. Çin hökumətinə və onun yürütdüyü siyasətə qarşı açıq şəkildə etiraz edənlər hökumət tərəfindən təzyiqlərə, saxlanılmağa və həbs olunmağa məruz qalmışdır. İctimai sabitliyin pozulması və təhqirlərin əvəzinin ödənilməsi çağırışları nəzərəcarpacaq dərəcədə artdı, və bu səpkidən olan bir neçə hadisə zorakılıq istifadə edilməklə yatırıldı. Məhkəmə sisteminin səlahiyyətinin qaldırılması və polis və təhlükəsizlik qüvvələrinin özbaşınalığının azaldılması üçün lazım olan başlıca tədbirlər durğunluq mərhələsindədir. Media və İnternetə çıxış imkanları məhdudlaşdırılmaqda davam etmişdir. Xüsusilə Uyqurlar və Tibetlilər daxil olmaqla, etnik azlıq təşkil edən qruplara qarşı tətbiq olunan repressiyalar zəifləməmişdir. Qeydiyyatdan keçmiş dini qrupların bəzi fəaliyyətlərinin hüquqi müdafiəsini genişləndirən və dini məsələləri tənzimləyən yeni müddəalar qəbul edilmişdir, lakin, Falun Qonq hərəkəti daxil olmaqla, qeydiyyatdan keçməmiş dini qruplara qarşı repressiyalar davam etmişdir.

Belarusda, Prezident Lukaşenko diktatura rejimindən istifadə edərək bütün hakimiyyətin özü tərəfindən mənimsənilməsinə davam etmişdir. Müxalifətdən olan siyasətçilər, müstəqil həmkarlar ittifaqlarının liderləri, tələbələr və qəzet redaktorları daxil olmaqla, demokratiya yönümlü fəalçılar Lukaşenkonu və onun rejimini tənqid etdiklərinə görə tutulmuş, cərimə edilmiş və həbsxanalara yerləşdirilmişdir. Lukaşenkonun başçılıq etdiyi hökumət, QHT-lərin, müstəqil media təşkilatlarının, siyasi partiyaların, azlıqlar və dini məsələlərə dair təşkilatların qanuni şəkildə fəaliyyət göstərmək imkanlarını çətinləşdirmək üçün vergi inspeksiyalarından və yeni qeydiyyat tələblərindən geniş istifadə etmişdir.

**İkincisi, insan hüquqları və demokratiya bir biri ilə sıx şəkildə bağlıdır və onların hər ikisi uzunmüddətli sabitlik və təhlükəsizlik üçün vacibdir.** Vətəndaşlarının hüquqlarına hörmətlə yanaşan azad və demokratik dövlətlər uzunmüddətli sülhün təməlini qoyurlar. Əksinə, müntəzəm və zorakı şəkildə olaraq öz vətəndaşlarının insan hüquqlarını pozan dövlətlər, beynəlxalq ictimaiyyət və qonşu ölkələr üçün təhlükə yaradırlar.

Birmaya dair misal. Birmanın yalnız demokrtik inkişaf yoluna qayıtmasından sonra vətəndaşların başlıca hüquqları həyata keçirilə bilər. Xunta, 1990-cı ildə keçirilmiş tarixi və ədalətli seçkilərin nəticələrini tanımaqdan imtina edir. Rejimin sərt və dağıdıcı hakimiyyəti Birma xalqına çoxlu əziyyətlər gətirmişdir. Eyni zamanda, rejimin sayəsində ölkə, qonşu ölkələr üçün qaçqın axınından tutmuş infeksiya xəstəliklərin və insan və narkotik vasitələrin alverinin yayılması kimi bəlalərin ötürücü mənbəyinə çevrilmişdir. Dekabrın 16-da BMT-nin Təhlükəsizlik Şurası, Birmadakı vəziyyətə dair əhəmiyyətli müzakirələr aparmışdır.

Koreya Xalq Demokratik Respublikası (KXDR) digər misaldır. Koreya yarımadası bölünəndə KXDR və Koreya Respublikası (yaxud Cənubi Koreya) ikisi də eyni iqtisadiyyatı vəziyyətə, avtoritar hakimiyyətə malik idi. Siyasi və iqtisadi azadlıqlar iki Koreya arasında fərq yaratdı. Hazırda, Şimali Koreyalılar bir çox başlıca azadlıqlardan məhrum olunublar və rejimin avtoritar hakimiyyəti on minlərlə qaçqının mövcud olmasına rəvac vermişdir. Hökumət narkotik vasitələrin alveri, əskinazların saxtalaşdırılması, qaçaqmalçılıq, saxta məhsulların hazırlanması (məsələn siqaret) kimi qeyri-qanuni fəaliyyətlərdən mənfəət qazanmışdır. Pxenyan, nüvə proqramlarının ləğv edilməsi barədə beynəlxalq ictimaiyyətin təkrar çağırışlarına əhəmiyyət verməmişdir.

İran hökuməti, İran xalqının məsuliyyətli və cavabdeh hökumətə malik olmaq istəyinə əhəmiyyət verməməkdə davam etmişdir. Eyni zamanda, İran hökuməti, nüvə silahını inkişaf etdirməkdə, terrorçu təşkilatlara kömək etməkdə və yeni Prezidentin bir neçə nitqi daxil olmaqla, BMT-yə üzv olan dövlətin dağıdılmasını dəstəkləməkdə özünü büruzə verən təhlükəli siyasəti yürütməkdə davam etmişdir. İranın öz vətəndaşlarını başlıca hüquqlardan məhrum etməsi, İraqın işinə müdaxilə etməsi, Hizbullah, Hamas və digər terrorçu təşkilatlara dəstək verməsi və bu məsələlərə dair konstruktiv yanaşmadan imtina etməsi onu dünya ictimaiyyətindən daha da təcrid etmişdir.

Eynilə, Suriya hökuməti öz xalqının başlıca hüquqlarına hörmət etməyə və qonşu ölkələrin daxili işlərinə qarışmamağa dair beynəlxalq ictimaiyyətin çağırışlarına əhəmiyyət verməmişdir. Suriya Hizbullah, Hamas və digər Fələstin barışmaz qruplarına dəstək vermiş və BMT-nin Beynəlxalq Müstəqil Təhqiqat Komissiyası ilə Beyrutda Livanın keçmiş baş naziri Əl-Haririnin öldürülməsi ilə bağlı təhqiqatda tam şəkildə əməkdaşlıq etməmişdir. Baş Təhqiqatçının hesabatında belə bir qənaətə gəlinmişdir ki, dəlillər və sübutlar Suriya rəsmilərinin bu işlə əlaqəli olduğuna göstərir və aydınlaşdırılmışdır ki, Suriya rəsmiləri əməkdaşlığa hardasa can atsada, təhqiqatçıları bilərəkdən yanlış istiqamətə yönəltdi.

Əksinə olaraq, Balkan ölkələrində, son bir neçə ildə insan hüquqları, demokratiya və qanunun aliliyi sahəsində irəliləyişlərin və nailiyyətlərin əldə olunması regionda daha da davamlı sabitliyə və təhlükəsizliyə şərait yaratmışdır. Demokratik hökumətlər hakimiyyətdə olmağa davam etmiş, müharibə vaxtı cinayətlər törətmiş daha çox şəxs məsuliyyətə cəlb

olunmuş, köçkün düşmüş insanların nəzərəcarpacaq miqdarda hissəsi evlərinə qayıtmış, keçirilən seçkilər daha çox beynəlxalq standartlara uyğun gəlmişdir. Eyni zamanda, qonşu ölkələr regional problemləri həll etmək və keçmiş münaqişələri yoluna qoymaq istiqamətində əməkdaşlığı genişləndirmişdir. Keçmiş Yuqoslaviyanın vaxtilə tərkib hissələri olmuş dövlətlər müharibə vaxtı cinayətlərin törədilməsində təqsirkar bilinmiş şəxsləri yerli məhkəmə qarışısında cavab verməyə vadar etmiş və bu addımlar da milli barışıq və regional sabitliyin əldə olunması üçün çox vacib olmuşdur. Buna baxmayaraq, 2005-ci ilin axırında, müharibə vaxtı cinayətlərin törədilməsində şübhəli bilinən və ən çox axtarılan iki şəxs Radovan Karadžić və Ratko Mladić hələ də azadlıqda idi.

**Üçüncüsü, insan hüquqlarının ən ciddi şəkildə pozulması hallarının müəyyən hissəsi daxili və dövlətlər arası hərbi münaqişələr zamanı törədilmişdir.** Sudan hökumətinin, Darfurda Afrika üsyançılarının kiçik çıxışlarını yatırmaq məqsədilə *cancavid* milisini silahlandırması və onlara regionu talan etməyə icazə verməsi dəhşətli münaqişə ilə nəticələnmişdir. 2004-cü ilin sentyabr ayında, Dövlət Departamenti Darfurda soyqırımın baş verməsini təyin etdi. Hadisələr 2005-ci ildə də davam etmişdir. 2005-ci ilin sonuna, ən aşağısı 70 min mülki şəxs həlak olmuş, 2 milyona yaxın insan silahlı münaqişə zamanı öz yaşayış yerlərini tərk etmiş və 200 mindən çox qaçqın qonşu Çadda sığınacaq tapmışdır. İşgəncələr Darfurda geniş yayılmış və müntəzəm olmuşdur. Zorlamanın müharibə üsulu kimi istifadə edilməsi daxil olmaqla, qadınlara qarşı zorakılıq halları müşahidə edilmişdir. Qadınların səhraya qovulması halları barədə hesabatlar daxil olmuşdur və onların taleyi naməlum olaraq qalmışdır. Sudan Xalqının Azad Edilməsi Hərəkatı və Sudan Hökuməti arasında bağlanmış Hər tərəfli Sülh Müqaviləsi iyul ayında Konstitusiyanın qəbul edilməsinə və 2009-cu il seçkilərinə kimi fəaliyyət göstərəcək Milli Birlik Hökumətinin yaranmasına yol açdı. Afrika İttifaqı bir neçə min nəfərdən ibarət qoşun birliyini Darfurda yerləşdirdi və həmin qüvvələrin orada mövcud olması bütün zorakılıqları olmasada, onların bir qismini aradan qaldırmağa kömək etdi. 2005-ci ilin axırında hökumət tərəfindən dəstəklənən *cancavid silahlıları* mülki şəxslərə hücumları davam etdirmişdir.

Nepalda insan hüquqlarının qorunması sahəsində əldə edilmiş göstəricilər daha da pisləşmişdir. Hökumət, fevral-aprel aylarında bir çox başlıca hüquqların icrasını dayandıran (*habeas corpus* hüququ istisna olmaqla) Fövqəladə Vəziyyətdən əvvəl və sonra bir çox ciddi pozuntuları törətməkdə davam etmişdir. Bir çox hallarda Ali Məhkəmə tərəfindən verilmiş qərarlara zidd olaraq, hökumət *habeas corpus* hüququnu pozmuş və əksər hallarda tələbələrini və siyasi partiya liderlərini yenidən həbs etmişdir. Maoist üsyançıları insan oğurluğu, minaların qoyulması, işgəncələr, qətlər, uşaqların əsgər kimi istifadə olunması, məktəblərin və işgüzar fəaliyyətlərin zorla bağlanması kimi hərəkatlarını davam etdirmişdir.

Ölkənin bölünməsinə davam etdirən Kot-Divuardakı siyasi böhran, 2005-ci ildə hökumət və üsyançı qüvvələri tərəfindən həyata keçirilən zorlamalar, işgəncələr, məhkəməsiz edamlar daxil olmaqla, qanun pozuntularına rəvac vermişdir. Üsyançılar tərəfindən uşaqların əsgər kimi istifadə olunması halları barədə məlumatlar az olmuşdur və həmin şəxslər əsasən azad buraxılmışdır. Siyasi müxalifətə qarşı zorakılıq və zorakılıqla hədələmənin tətbiqi davam etdirilmişdir. Afrika İttifaqının və beynəlxalq ictimaiyyətin səylərinə baxmayaraq, hakimiyyətin bölüşdürülməsi prinsipi üzərində hökumətin formalaşdırılması prosesində irəliləyiş olmamışdır. Sentyabrın axırında, oktyabrın 30-na təyin edilmiş seçkilər üçün az iş görülmüşdür. Eyni zamanda, Yeni Qüvvələr üsyançı qrupunun tərk-silah edilməsi prosesi

hələlik başlamamışdır. Oktyabrın 6-da Afrika İttifaqı Loran Qbaqbonun prezidentlik müddətini bir ilə qədər uzatmışdır.

Çeçenistanda və Şimali Qafqaz regionunun digər yerlərində, federal qüvvələr və Moskva-yönlü çeçen qüvvələri işgəncə, kütləvi edam, insanların itkin düşməsi və özbaşına həbslər kimi qanun pozuntularına yol vermişdir. Moskva-yönlü çeçen yarı-hərbi qruplarının Rusiya komandanlığından müstəqil olaraq hərəkət etmələri müşahidə edilmişdir və federal hakimiyyət orqanları tərəfindən onları açıq-aşkar qanun pozuntularına görə məsuliyyətə dəvət etmələrinə dair səmərəli addımlar atılmamışdır. Hökumətə qarşı çıxış edən qüvvələr də Şimali Qafqazda terror aktları (partlayışlar) və insan haqqlarının digər ciddi pozulması hallarını törətməkdə davam etmişdir. 2005-ci ildə, ümumilikdə korrupsiya və qanunsuzluq hökm sürdüyü regionda, zorakılıq geniş yayılmış və qanun pozuntuları halları region boyu yayılmışdır.

Konqo Demokrtaik Respublikasını (KDR), Ruandanı, Burundini və Uqandanı əhatə edən Mərkəzi Afrikanın Böyük Göllər regionu artıq on ildən çoxdur ki, vətəndaş müharibəsindən, böyük miqyaslı etnik zorakılıq və münaqişə ilə bağlı insan hüquqlarının kəskin şəkildə pozulmasından əziyyət çəkir. Lakin, 2005-ci ildə daha az zorakılıq müşahidə olunmuşdur və insan hüquqlarının qorunması ilə bağlı vəziyyət nəzərəcarpacaq dərəcədə düzəlmişdir. Belə faktlar on minlərlə köçkün düşmüş insanı, xüsusilə Burundililəri evlərinə qayıtmağa ruhlandırmışdır. Burundi özünün 4 illik keçid dövrünü başa vurmuşdur və KDR-də seçkilərlə bağlı tarixi irəliləyişlər baş vermişdir. Böyük Göllər regionunun hökumətləri uşaq əsgərlərin ordudan və müxtəlif üsyançı silahlı birləşmələrindən tərxis olunması sahəsində nəzərəcarpacaq irəliləyiş əldə etmişlər. Eyni zamanda, şərq Konqoda yerləşən müxtəlif silahlı qruplaşmalar regionda sabitliyi pozmağa davam etmişdir.

BMT tərəfindən dəstəklənən KDR-də silahlı qruplaşmaların ləğv edilməsinə yönəldilən hərbi əməliyyatlara baxmayaraq, həmin qruplar bir biri ilə strateji və təbii ehtiyatlar uğrunda mübarizə aparmışdır. Ruanda, Uqanda və Burundidən olan, 1994-cü ildə Ruandada baş verən soyqırıma başçılıq edən üsyançılar daxil olmaqla, minlərlə üsyançı öz ölkələrində hökumətə qarşı mübarizə aparmağa, KDR-də mülki şəxslərə hücum etməyə və xüsusilə qadın və uşaqlara qarşı çoxsaylı qanunsuz hərəkətlərə davam etmişdir. Ruanda və Uqanda hökumətləri, hesabatlara əsasən, şərq Konqoda fəaliyyət göstərən silahlı qrupları qeyri-qanuni olaraq hərbi sursatla təchiz etməkdə davam etmişdir.

Kolumbiyada, 41 illik daxili silahlı münaqişə ilə bağlı insan hüquqlarının pozulması halları davam etmişdir. Buna baxmayaraq, hökumətin qanunsuz silahlı qruplara qarşı keçirdiyi əməliyyatlar və yarı-hərbi qrupların tərki silah edilib buraxılmasının davam etməsi, qətlərin və insan oğurluğu hallarının sayını azaltmışdır. Kolumbiya, həm də yeni cinayət məcəlləsinin tətbiq olunmasına dair 4 illik bir prosesə qədəm qoymuşdur. Lakin, insan hüquqlarının pozulmasında təqsirkar olan rəsmilərin və yarı-hərbi silahlı qruplar ilə əməkdaşlıq edən hərbiçilər barəsində cəzasızlıq problem olaraq qalır.

**Dördüncüsü, vətəndaş cəmiyyəti və müstəqil media mühasirə altında olursa, söz, toplaşmaq və birləşmək azadlıqları boğulur.** Sağlam vətəndaş cəmiyyəti və müstəqil media, pozuntuları aşkar etməklə, islahatları dəstəkləməklə, hökuməti məsuliyyətə çağırmaqla, insanları öz hüquqları barədə əgah etməklə insan hüquqlarının qorunmasını yüksək səviyyəyə çatdıracaq şəraitlərin yaranmasına kömək edir.

Hökumətlər, media və vətəndaş cəmiyyəti üzvləri başlıca azadlıqları istifadə etməyə çağıranda, onları əzmək yox, müdafiə etməlidirlər, hətta onların fikirləri hökumətin fikirləri ilə üst-üstə düşməyəndə belə. Qanun tərəfindən bu cür azadlıqların istifadə olunmasına tətbiq edilən məhdudiyətlər, ölkənin insan hüquqlarına dair üzərinə götürdüyü öhdəliklərlə həmahəng olanda özünü doğruldur. Qanun bu hüquqların məhdudlaşdırılması üçün sadəcə bəhanə rolunu oynamamalıdır.

Dövlətlər qanunu vətəndaş cəmiyyəti və mediaya qarşı siyasi silah yaxud repressiya aləti kimi istifadə edəndə, onlar qanuna riayət etməkdən daha çox qanunu idarə etməklə məşğul olurlar. Qanun aliliyi – dövlətin hakimiyyəti qarşısında fərdin hüquqlarını müdafiə etmək üçün tərtib edilmiş bir sistemdir. Əksinə, qanunun idarə olunması, səlahiyyətlərdən sui-istifadə ola bilər, yeni idarə edənlərin idarə olunanlar üzərində hakimiyyəti saxlamaq məqsədi ilə qanun və məhkəmə sistemi ilə manipulyasiyalar aparmasıdır.

2005-ci ildə, narahatçılıq doğuracaq miqdarda bir çox ölkə qanunları qərəzliliklə media və QHT-lərə qarşı tətbiq yaxud qəbul etmişdir.

Misal:

Kamboca hökuməti il ərzində müxalifət üzvlərini qorxutmaq, həbs etmək və tənqidi çıxışlara görə təqib etmək üçün mövcud olan qanunda böhtanın cinayət kimi təyin edən müddəələrindən istifadə etmişdir.

Çin media və internetdən istifadə üzərində məhdudiyətləri artırmış və bu da öz növbəsində iki məşhur həbsə gətirib çıxarmışdır.

Zimbabve hökuməti Prezident Muqabeni tənqid edən şəxsləri göz altına almış, özbaşına olaraq jurnalistlərə təzyiq göstərərək onları tutub saxlamış, nümayiş iştirakçılarını zorakılıqla dağıtmış, müxalifət liderlərini və onların tərəfdarlarını həbs etmişdir.

Venesuelada böhtan və şəratmalara görə məsuliyyət təyin edən və yayımlanan medianın tərkibinə nəzarət edən yeni qanunlar, fiziki hədə-qorxular və hüquqi təzyiqlər üçün istifadə edilmiş və media azadlığının məhdudlaşdırılmasına və özünə-senzura abu-havasının yaranmasına gətirib çıxarmışdır. Hesabatlara əsasən, hökumət nümayəndələri və onların tərəfdarları siyasi müxalifətin üzvlərinə, bir neçə insan hüquqları üzrə fəaliyyət göstərən QHT-lərin və digər vətəndaş cəmiyyəti qruplarının nümayəndələrinə hədə-qorxu gəlmişdir. Bəzi QHT-lər hökumətin siyasi müxalifətin fəaliyyətinə məhdudiyətlər qoymaq məqsədi ilə məhkəmə sistemindən istifadə etməsi barədə məlumatlar vermişdir.

Belarusda Lukaşenko hökuməti müxalifət qruplarına təzyiqləri artırmış və vətəndaş cəmiyyətinin inkişafına yeni məhdudiyətlər qoymuşdur. Ölkədə siyasi səbəblərdən həbslər aparılmış, bir neçə müstəqil qəzetlər bağlanmış, digər qəzetlərin fəaliyyətinə maneələr yaradılmış, QHT-lərə təzyiq göstərilmişdir.

Rusiyada QHT-lərin ofislərinə reydlər keçirilmiş, QHT liderlərinə və işçilərinə hədə-qorxu gəlinmiş, beynəlxalq QHT-lərin işçilərinə viza ilə bağlı problemlər yaradılmışdır. Bütün bu

hallar, Parlamentin yeni qəbul etdiyi və məhdudiyətləri əks etdirən qanunla birgə, mənfi təsir bağışlamışdır. Kreml həm də mediada səslənən tənqidi fikirlərin qarşısını almaq və məhdudlaşdırmaq üçün addımlar atmışdır. Hökumət, rusların bir çoxunun əsas məlumat mənbəyi kimi istifadə etdiyi televiziyanın və digər yayımlanan medianın çeşidliliyini və müxtəlifliyini azaltmışdır. 2005-ci ilin sonunda bütün müstəqil televiziya stansiyaları ya dövlətin ya da hökumətyönlü təşkilatların nəzarəti altına keçmişdir.

**Beşinci, demokratik seçkilər özü özlüyündə zəmanət vermir ki, insan hüquqlarına hörmət ediləcək, lakin onlar ölkəni islahatlar yoluna gətirə bilər və insan hüquqlarının qorunması üçün institutlaşdırılmış bünövrə qoya bilər.** Demokratik seçkilər, demokratikləşməyə doğru aparan uzun yolda dönüş mərhələsi rolunu oynaya bilər. Vətəndaşların ehtiyaclarına cavab verən və qanunu aliliyinə sadıq qalan məsuliyyətli və cavabdeh hökumətlərin yaranması üçün demokratik seçkilər çox vacibdir.

İraqda 2005-ci il demokratiyaya, demokratik hüquqlara və azadlıqlara doğru əsas irəliləyiş ili olmuşdur. QHT-lərin və insan hüquqlarının qorunması ilə məşğul olan digər vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının sabit inkişafı müşahidə edilmişdir. Yanvarın 30-da keçirilən qanuni seçkilər, yaxın keçmişdə tarixi insan hüquqlarının ən pis formada pozulmaları ilə ləkələnən ölkə üçün, insan hüquqlarının və azadlıqlarının qorunması istiqamətində hökumət strukturlarının gücləndirilməsi üçün mühüm və nəzərəcarpacaq addım olmuşdur. Oktyabrın 15-də keçirilən referendumda və dekabrın 15-də keçirilən seçkilərdə, iraqlı seçicilər daimi konstitusiyayı qəbul etmiş və ölkənin yeni qanunvericilik orqanının, Nümayəndələr Şurasının üzvlərini seçmişdir. Bununla da, demokratik gələcək üçün fəaliyyət çərçivəsini təyin edəcək demokratik hakimiyyət institutlarının möhkəmləndirilməsi baş vermişdir. Baxmayaraq ki, tarixi əhəmiyyətli seçkilər və demokratik hakimiyyət strukturlarının yaranması real şəkildə irəliləyiş olmuşdur, vətəndaşların sosial həyatı, terrorçü elementlərin və silahlı qiyamçıların geniş yayılmış zorakılığı nəticəsində, gərginlik içində keçmişdir. Buna əlavə olaraq, təhlükəsizlik qüvvələri və kiçik özünümüdafiə dəstələri hakimiyyət rəsmilərindən müstəqil olaraq addımlar atmışdır. Bununla belə, hökumət siyasi hüquqlara hörmət əsasında qurulmuş qanunçuluq prinsiplərinə sadıq qalır.

İllərlə başlıca insan hüquqlarından məhrum olmuş əfqanlar, 2005-ci ildə azadlıq və insan hüquqlarına hörmət ilə bağlı gələcək qarşısında öz öhdəliklərinə sadıq qaldıqlarını cəsarətlə nümayiş etdirmişlər. Sentyabrın 18-də, ölkədə son otuz ildə birinci parlament seçkiləri keçirilmişdir. Qadınlar seçkilərdə həvəslə səs vermişdir. Seçkilərdə 582 qadın namizəd iştirak etmişdir. 2004-cü ilin konstitusiyası tərəfindən aşağı Palatada qadınlar üçün nəzərdə tutulmuş yerlərə 68 qadın seçilmişdir. Yuxarı Palatada, Prezident tərəfindən təyin edilən 34 yerdən 17-si qadınlar üçün saxlanılmışdır. Əyalət Şuraları ümumilikdə 22 qadına əlavə olaraq daha beş qadını seçmişdir. 18 sentyabr parlament seçkiləri hökumətin hələ də öz hakimiyyətini əyalət mərkəzləri üzərində möhkəmlətmək məqsədilə mübarizə apardığı vaxta düşmüşdür. Bəzi əyalətlərdə zorakılıqla müşayiət olunan müqavimət davam etmişdir.

Ukraynada Narıncı İnqilabdan sonra insan hüquqlarının qorunması sahəsində nəzərəcarpacaq dəyişikliklər baş vermişdir. Bunun nəticəsində xalqın seçim iradəsini əks etdirən yeni hökumət seçilmişdir. 2005-ci ildə kütləvi informasiya vasitələri daha müstəqil olmuş və polis əməkdaşlarının cavabdehliyi və məsuliyyəti artmışdır. Azad toplaşmaq hüququna müdaxilə kifayət qədər sənqimişdir və azad birləşmək hüququqna dair bir çox

məhdudiyətlər aradan qaldırılmışdır. Böyük sayda yerli və beynəlxalq hüquq müdafiəçiləri qrupu hökumət tərəfdən təzyiqlə rastlaşmadan fəaliyyət göstərmişdir.

İndoneziya, dünyada ən çox əhaliyə malik olan müsəlman ölkəsi, demokratik sistemin sütunlarının möhkəmləndirilməsi istiqamətində nəzərəcarpacaq irəliləyiş əldə etmişdir. Bir sıra yerli və tarixi əhəmiyyətə malik olan seçkilər vasitəsilə, indoneziyalılar birbaşa olaraq şəhər və əyalət rəhbərlərini birinci dəfə seçmək hüququnu əldə etdilər.

İnsan hüquqları ilə bağlı vəziyyət də yaxşılaşmağa doğru dəyişmişdir, lakin bir çox ciddi problemlər öz həllini tapmamış və zorakılıq və pozuntu hallarının baş verməsi davam etmişdir. Mühüm hadisələrdən biri onilliklərlə davam edən silahlı münaqişəyə son qoyan və Azad Aseh Hərəkatı ilə avqustun 15-də bağlanan sülh müqaviləsi olmuşdur. Hökumət Papua Xalq Assambleyasını təntənəli surətdə tanımış və 2001-ci ildə qəbul edilmiş Papua üzrə Xüsusi Avtonomiya haqqında qanunun müddəalarını yerinə yetirmək istiqamətində addımlar atmışdır.

Livan, Suriya tərəfindən aparılan 29-illik işğala son qoyulmasında nəzərəcarpacaq irəliləyiş əldə etmiş və demokratik yolla seçilmiş parlamentin nəzarəti altında öz suverenliyini bərpa etmişdir.

Liberiya, öz zorakılıqla müşayiət olunan keçmişindən geri çəkilərək və azad və demokratik gələcəyə irəliləyərək benyəlxalq demokratik səhnəyə addımlamışdır. Noyabrın 23-də, Ellen Conson Sirlif çoxpartiyalı prezident seçkilərinin qalibi elan edilmişdir. Ellen Sirlif, Afrikada dövlət başçısı seçilən ilk qadın olmuşdur və eyni zamanda bu seçkilər ölkəni vətəndaş müharibəsindən demokratiyaya aparan keçid dövründə dönüş nöqtəsi olmuşdur. Keçid dövrünün Hökuməti ümumilikdə vətəndaşların hüquqlarına hörmətlə yanaşmış və insan hüquqlarının qorunmasını gücləndirmək üçün qanunlar qəbul etmişdir. Buna baxmayaraq, polis tərəfindən baş vermiş pozuntular, rəsmi korrupsiya və 14-illik vətəndaş müharibəsindən miras qalan, dağıdılmış infrastruktur, geniş yayılmış kasıbçılıq və işsizlik daxil olmaqla, digər problemlər mövcud olmuşdur.

**Altıncısı, demokratik islahatlar və insan hüquqlarının qorunması üzrə inkişaf nə düz xətt üzrə getmir nə də ki ona tam zəmanət verilmir.** Bəzi dövlətlər hələ də demokrtaik idarəetməyə dair zəif hökumət institutlarına malikdir və bu sahədə mübarizələrini davam etdirirlər. Digərləri tam olaraq demokratik proseslərə dair üzərilərinə öhdəlik götürməmişdir. İrəliyə doğru atılan addımlar pozuntularla müşayiət oluna bilər. Bu addımlar ciddi müvəffəqiyyətsizliyə gətirib çıxara bilər. Demokratik yolla seçilmiş hökumət hakimiyyətə gələn kimi heç də hər zaman ölkəni demokratik şəkildə idarə etmir.

2005-ci ildə demokrtaik islahatların keçirilməsini üzərilərinə öhdəlik kimi götürmüş bir çox ölkələr müxtəlif səviyyədə inkişafa nail olmuşdur. Bəziləri geriye addım atmışdır.

Qırğızıstanda, Mart və İyul aylarında hakimiyyətdə baş verən dəyişikliklərdən sonra, insan hüquqlarının qorunmasına dair göstəricilər yaxşılaşmışdır, lakin buna baxmayaraq problemlər də olmuşdur. Prezident Akayev, saxtalaşdırılmış seçkilərə etiraz bildirən nümayişçilər paytaxtdakı baş hökumət binasını tutandan sonra, ölkəni tərk etmişdir. Keçən seçkilərlə nisbətə, iyul ayında keçirilən prezident seçkilərində və noyabr ayında keçirilən

parlament seçkilərində bəzi sahələrdə irəliləyişlər olmuşdur. Buna baxmayaraq, konstitusiyaya islahatları ləngiyir və korrupsiya ciddi problem olaraq qalır.

Ekvadorla, kongress, aprel ayında geniş miqyaslı etiraz nümayişlərindən və hərbiçilərin və yüksək rütbəli milli polis başçıların hadisələrə müdaxilə etməkdən imtina etməsindən sonra, demokratik yolla seçilmiş prezident Lusio Qutierresi vəzifəsindən kənarlaşdırdı. Vitse-prezident Alfredo Palasio Qutierresi əvəz etdi və prezident seçkilərinin keçirilməsini 2006-cı ilə təyin etdi.

Konqo Demokratik Respublikasının keçid dövrü hökuməti ümummilli seçkiləri 2006-cı ilə kimi təxirə salmasına baxmayaraq, ölkə 40 ildə birinci dəfə demokratik referendum keçirmişdir. Bəzi pozuntulara baxmayaraq, ümumilikdə azad və demokratik şəraitdə keçirilən referendumda iştirak edən seçicilər yeni konstitusiyaya daha çox səs verərək onu təsdiq etmişdir.

İyun ayında, Uqanda parlamenti qanuna ziddiyyətli dəyişiklik qəbul edərək prezidentlik dövrünün vaxt çərçivəsi ilə bağlı məhdudiyəti aradan qaldırmış və bununla da Prezident Museveniye üçüncü dəfə öz namizədliyini irəli sürməyə imkan yaratmışdır. Buna baxmayaraq, vətəndaşlar milli referendumda çoxpartiyalı hökumətin yaradılmasına səs vermişdir və parlament seçki haqqında qanuna dəyişiklik edərək müxalifət partiyalarının seçkilərdə iştirakını və hökumətdə təmsil olunmasını təmin etmişdir.

Misir hökuməti konstitusiyada dəyişiklik edərək, sentyabr ayında, ölkədə ilk çoxpartiyalı prezident seçkisi keçirmişdir. On siyasi partiya öz namizədlərini irəli sürmüş və seçkiqabağı dövrdə canlı ictimai debatlar və müzakirələr aparılmış və ictimaiyyətin siyasi məsələlərdən əgahlığı artmışdır. Seçicilərin fəallığı aşağı olmuş, və etibarlı mənbələrin hesabatlarına əsasən səsvermə zamanı geniş şəkildə saxtakarlıqlar baş vermişdir. Parlament üzvünün malik olduğu toxunulmazlıq statusu yanvar ayında əlindən alınmış, prezidentliyə namizəd Ayman Nur dekabr ayında, beynəlxalq standartlara uyğun olmayan və altı ay davam edən məhkəmə prosesindən sonra, saxtakarlıqda ittiham olunaraq beş illik həbs cəzasına məhkum olunmuşdur. Noyabr və Dekabr aylarında keçirilən parlament seçkilərində, fəaliyyəti qeyri-qanuni hesab edilən Müsəlman Qardaşlığı ilə əlaqəli olan namizədlərin çoxlu sayda səs toplaması müşahidə olunmuşdur. Bu seçkilər təhlükəsiz qüvvələri tərəfindən həddən-ziyadə və ehtiyac olmadan zorun işlədilməsi, seçicilərin fəal olmaması və səslərin saxtalaşdırılması ilə müşayiət olunmuşdur. Hökumət həm prezident seçkilərində həm də parlament seçkilərində beynəlxalq müşahidəçilərdən imtina etmişdir. Misir parlamenti tərəfindən yaradılmış İnsan Hüquqları üzrə Milli Şura özünün ilk illik hesabatını nəşr etdirmiş və hökumət tərəfindən edilmiş pozuntuları açıqcasına təsvir etmişdir.

May ayında Efiopiyada keçirilən parlament seçkiləri zamanı, beynəlxalq müşahidəçilər çoxlu sayda pozuntular və seçicilərin qorxudulması hallarını müşahidə etmişdilər. Seçkilərə öz etirazını bildirən nümayişçilərin müəyyən bir hissəsi təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən öldürülmüşdür. Hakimiyyət orqanları, müxalifət üzvlərini, QHT işçilərini, etnik azlıqlara mənsub olan şəxsləri və media üzvlərini tutub saxlamış, döymüş və öldürmüşdür.

Azərbaycanda noyabr ayında keçirilən parlament seçkiləri, bəzi sahələrdə irəliləyişlərin olmasını nümayiş etdirsədə, bir sıra beynəlxalq standartlara cavab verməmişdir. Çoxlu

sayda etibarlı hesabatlara əsasən, seçkilərdə yerli hakimiyyət rəsmilərinin seçkiqabağı kampaniya prosesinə müdaxilə etməsi, dövlət mənbələrindən sui-istifadə etməsi, azad toplaşmaq hüququnun məhdudlaşdırılması, mitinqləri dağıtmaq üçün polisin həddən artıq gücün istifadə etməsi, səslerin hesablanması zamanı saxtakarlıqlara yol verilməsi halları müşahidə edilmişdir. Seçkilərdən sonra ştəkayətlərə dair görülmüş tədbirlər heç də aşkar edilmiş bütün çatışmamazlıqları əhatə etməmişdir.

Qazaxstan, dekabr ayında keçirilən prezident seçkilərində irəliləyişlərin olduğunu nümayiş etdirmişdir, lakin bütövlükdə azad və ədalətli seçkilər üçün nəzərdə tutulmuş beynəlxalq standartlara cavab verməkdən uzaq olmuşdur. ATƏT və Beynəlxalq Təsisatlar və İnsan hüquqları üzrə Təşkilat siyasi nitqlər üzərində qoyulan ciddi məhdudiyyətləri və prezidentin müəyyən dərəcədə tənqid olunmasının qadağan olunmasını, müxalifət və iqtidar nümayəndələrinin mediaya çıxış imkanlarının qeyri-bərabər olması və müxalifətin təşkil etdikləri nümayişlərin zorakılıqla dağıdılması hallarını qeyd etmişdir. 2005-ci ildə qüvvəyə minmiş qanunvericilik aktları, xüsusilə ekstremizmə qarşı qanun, milli təhlükəsizlik haqqında qanuna və seçkilər haqqında qanuna edilən dəyişikliklər, insan hüquqlarının qanuni şəkildə müdafiəsini zəiflətməmiş və hakimiyyətin icraedici qolunun vətəndaş cəmiyyətini və medianı nəzarətdə saxlamaq və tənzimləmək imkanlarını artırmışdır. Lakin Konstitusiya Məhkəməsi QHT haqqında qanunu məhdudlaşdırıcı hesab etmişdir.

Özbəkistanda insan hüquqlarının qorunması üzrə artıq zəif olan göstəricilər 2005-ci ildə nəzərəcarpacaq dərəcədə pisləşmişdir. May ayında, Əndican şəhərində baş vermiş iğtişaşlar hakimiyyət orqanları tərəfindən gücün qeyri-proporsional şəkildə istifadəsinə gətirib çıxarmışdır. Barəsində "islam ekstremizmi ilə məşğul olmaq" ittihamı irəli sürülən iş adamının fevral və may ayları arasında keçirilən məhkəmə prosesinə dair bir sıra dinc nümayişlərdən sonra üsyan baş vermişdir. May ayının 12-dən 13-nə keçən gecə, naməlum şəxslər polis qarnizonundan silahları ələ keçirərək, ittiham edilən şəxslərin saxlandığı şəhər həbsxanasına hücum etmiş, bir neçə gözətçini öldürmüş və ittiham edilən şəxslər daxil olmaqla bir neçə yüz məhbusu azad etmişdir. Bundan sonra onlar inzibati binanı ələ keçirmiş və girovlar götürmüşdür. Mayın 13-də, şahidlərin dediklərinə görə, hökumət qüvvələri heç bir şeyə fərq qoymadan sırasında silahsız mülki şəxslərin çox olduğu kütləyə atəş açmışdır. Bunun nəticəsində yüzlərlə adam həlak olmuşdur. Hadisədən sonra, hökumət baş verənlərə qarşı çıxan hüquq müdafiəçilərini, jurnalistləri və digər şəxsləri döymüş, onlara təzyiq göstərmiş və beynəlxalq standartlara uyğun gəlməyən məhkəmə proseslərindən sonra çox sayda adamları həbsxanalarda yerləşdirmişdir. Hökumət çoxlu sayda beynəlxalq və yerli QHT-i bağlanmağa vadar etmiş və ölkədə qalmış təşkilatların fəaliyyətini məhdudlaşdırmışdır.

Rusiyada, Kremlin mütləq hakimiyyəti öz əlinə toplamaq və demokratiyanı yuxarıdan aşağıya idarə etmək məsələlərinə dair söyləri davam etmişdir. Bununla əlaqədar, Kreml qubernatorların birbaşa seçki yolu ilə vəzifəyə gəlməsini ləğv etmiş və onların prezident tərəfindən təyin olunmasını elan etmişdir. Rusiyada mövcud olan hazırkı vəziyyətdə, harada ki, hakimiyyət qollarının qarşılıqlı asılılığı zəifdir, bu sistem hökumətin seçicilər qarşısında məsuliyyətini azaldır və icraedici qolun nəzarətində hakimiyyətin daha da çox toplaşmasına gətirib çıxarır. Seçkilər və siyasi partiyalar haqqında qanuna edilən dəyişikliklər əsasən siyasi partiyaların uzun müddətli gücləndirilməsi məqsədini güdmüşdür, əslində isə bu dəyişikliklər siyasi partiyaların seçkilərdə rəqabət aparmaq imkanını zəiflədə bilər. Medianın

fəaliyyətinə qoyulan qadağalar, təsir altına düşən parlamentin olması, korrupsiya və qanunların qəbul edilməsində ayrı-seçkilik, məhkəmə sisteminə göstərilən siyasi təzyiq və bir sıra QHT-rə göstərilən təzyiqlər hökumət başçılarının xalq qarşısındakı cavabdehliyinin gözəndən düşməsinə gətirib çıxarmışdır.

Pakistanda insan hüquqlarının qorunmasına dair göstəricilər zəif olaraq qalmışdır, baxmayaraq ki, Prezident Müşərrəf demokratik keçidə və "maarifçi və mədəni dəyişikliklərə" dair ölkəsi üzərində öhdəliklərin olması barədə bəyan etmişdir. Azad hərəkət etmək hüququna, birləşmək, söz və dini azadlıqlara dair məhdudiyyətlər mövcud olaraq qalmışdır. Demokratikləşməyə dair əldə edilən nailiyyətlər məhdud olmuşdur. 2005-ci ildə keçirilən yerli hökumət seçkiləri zamanı beynəlxalq və yerli müşahidəçilər, siyasi partiyaların seçkilərin gedişatına müdaxilə etməyi və bu hərəkətlərin ölkənin bir sıra hissələrində səsə təsir etmələri daxil olmaqla, ciddi çatışmamazlıqlar müşahidə etmişdir. Polis Pakistan Xalq Partiyasının təqribən 10 min fəal üzvünü həbs etmişdir. Bu həbslər Benəzir Bhuttonun əri Asif Əli Zərdarinin aprel ayında mitinqə gəliməsindən qabaq baş vermişdir. Təhlükəsizlik qüvvələri məhkəməsiz edamlar icra etmiş, zorakılıq törətmiş, özbaşına həbslər aparmış və işgəncələr tətbiq etmişdir. Korrupsiya hökuməti və polis qüvvələrini geniş bürümüş və hökumət bu problemlə mübarizə aparmaq üçün kiçik cəhdlər etmişdir. Təhlükəsizlik qüvvələrinin əməkdaşlarına qarşı törətdikləri pozuntalara dair de fakto cəzasızlıq prinsipi tətbiq edilmişdir.

Mövcud olan reallıqlara və maneələrə baxmayaraq, dünya üzrə şəxsi və siyasi azadlıqlara və demokratik prinsiplərin yayılmasına artan ehtiyac var. Məsələn, son illərdə, Orta Şərq və Şimali Afrika (OŞŞA) regionunda, siyasi plüralizm, bu vaxta qədər misli görünməyən seçkilər, qadınların və azlıqların yeni müdafiə mexanizmləri, demokratik və dinc yolla dəyişikliklərə çağırışlar müşahidə edilmişdir.

2005-ci ilin noyabrında, Manamada (Bəhreyn) Gələcək üçün Forum keçirilmişdir. 16 OŞŞA ölkəsindən olan vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarını təmsil edən 40 lider xarici işlər nazirləri ilə bir yerdə həmin təbirdə iştirak etmişdir. Vətəndaş Cəmiyyəti liderləri qanunun aliliyi, şəffaflıq, insan hüquqları və qadınlara səlahiyyətlər verilməsi prinsiplərinə arxalanaraq bir sıra prioritet istiqamətləri müəyyənləşdirmişdir. Həmin təbirdə Demokratiyaya Kömək Dialoqu (DKD) təşkilatının nümayəndələri də iştirak etmişdir. Onlar, vətəndaş cəmiyyəti liderləri və hökumət nümayəndələri arasında seçki islahatları və siyasi partiyaların inkişafına dair aparılan və il ərzində davam edən müzakirələrin və debatların nəticələrini təqdim etmişdilər. Genişlənən DKD şəbəkəsinə OŞŞA regionundan yüzlərlə vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının liderləri daxildir. Forumda, regionda islahatlara dair artan səyləri, birbaşa vətəndaş cəmiyyətini və regiondakı investisiyaları dəstəkləmək məqsədilə Gələcək üçün Fond yaradılmışdır. Vətəndaş cəmiyyəti üzvlərinin Forumda iştirak etmə səviyyəsi tarixi və müsbət olmuşdur. Bu tədbir vətəndaş cəmiyyətləri və hökumətlər arasında siyasi reformalara dair dialoqun aparılması və əməkdaşlığın edilməsi üçün vacib imkanlar yaratmışdır.

Gələcək üçün Forum mövcud olan bir çox mexanizmlərdən biridir ki, onun vasitəsilə BMT, Səkkizlik və regional hökumətlər Orta Şərq və Şimali Afrika regionunda islahatlara dair atılan səyləri dəstəkləyir.

İnsan hüquqlarının qorunmasına və demokratiyanın inkişafına dair, hesabatda əks etdirilən, artan ehtiyaclar hər bir cəmiyyətdə və hər bir yaşda olan insanların, qadın və kişilərin, ləyaqət və azadlıq içində yaşamaq istəyindən, şəxsi cəsarətindən və iradəsindən irəli gəlir. Məhz bu insanlar azadlığa bağlı qalmaq və ona xidmət etmək istəyirlər.